

MAŁGORZATA KURCOK¹⁾, PAWEŁ SZEWCZYK²⁾

Badania metodą dynamicznej analizy mechanicznej lepkosprężystych właściwości wybranych układów polimerowych

STUDIES OF THE VISCOELASTIC PROPERTIES OF SELECTED POLYMER SYSTEMS BY THE DYNAMIC MECHANICAL ANALYSIS

Summary — The review is presented of authors' research concerning application of DMA method for characterization of four, varied in properties, polymeric systems: (a) poly(vinyl chloride) modified with liquid crystalline products being oligomeric arylesters multisubstituted with chlorine (the effect of chemical structure of modifier on the glass temperature values of modified PVC samples); (b) new dental materials based on monometacrylates of glycols from ethyl to tetraethyl series and three various non-aromatic diisocyanates (determination of crosslinking degree and molecular weights of chain fragments between network points of polymeric methacrylate-urethane systems crosslinked during radical polymerization); (c) polysiloxane compositions used as vibration damping materials (investigation of changes of storage modulus and loss tangent as functions of strain frequency and temperature); (d) natural bone transplants (investigations as in (c) of frozen and lyophilized bone samples).

Key words: dynamic mechanical analysis, polymeric systems, viscoelasticity, damping.

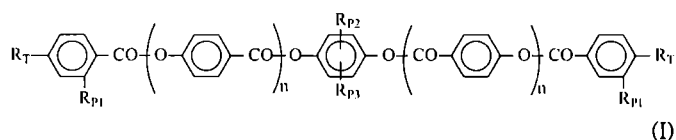
Dynamiczna analiza mechaniczna (DMA) umożliwia określanie mechanicznych właściwości polimerów w zależności od temperatury i częstotliwości odkształceń. W badaniach tych najczęściej wykorzystuje się metodę sinusoidalnego odkształcenia i rejestrowania reakcji materiału [1, 2]. DMA jest częścią składową techniki zwanej analizą termomechaniczną.

Poniżej przedstawiamy uzyskaną metodą DMA (urządzenie DMTA MkII firmy Polymer Laboratories) charakterystykę czterech wybranych układów polimerowych o bardzo zróżnicowanych właściwościach.

POLI(CHLOREK WINYLU) MODYFIKOWANY CIEKŁOKRYSTALICZNYMI OLIGOMERAMI

W poszukiwaniu nowych tworzyw polimerowych istotną rolę odgrywają próby modyfikacji powszechnie wytwarzanych i stosowanych już materiałów. Związki ciekłokrystaliczne tworzące mezofazy o uporządkowanej strukturze molekularnej mogą stanowić interesujący dodatek modyfikujący. W pracy [3] opisano grupę zsyntetyzowanych związków ciekłokrystalicznych będących wielopodstawionymi chlorem oligomerami 1,4-aryloestrów

o wzorze ogólnym (I), które zostały zastosowane do mo-

dyfikowania PVC. Niektóre właściwości takich ciekłokrystalicznych oligomerów przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wybrane właściwości termiczne ciekłokrystalicznych oligomerów zastosowanych do modyfikacji PVC [3]

Table 1. Selected thermal properties of liquid crystalline oligomers applied for PVC modification [3]

n we wzorze (I)	Symbol oligomeru	Podstawniki we wzorze (I)				Właściwości		
		R _T	R _{P1}	R _{P2}	R _{P3}	T _m ^{*)} °C	T _i ^{**)} °C	Δ(T _m -T _i) °C
0	DCBB	Cl	H	H	H	228	249	21
	DCBCB	Cl	H	Cl	H	175	191	26
1	DCBBCB	Cl	H	Cl	H	145	295	150
	D2,4CBBCB	Cl	Cl	Cl	H	140	275	135

^{*)} T_m — temperatura topnienia, ^{**)} T_i — temperatura izotropizacji.

¹⁾ Instytut Przemysłu Tworzyw i Farb, ul. Chorzowska 50, 44-100 Gliwice.

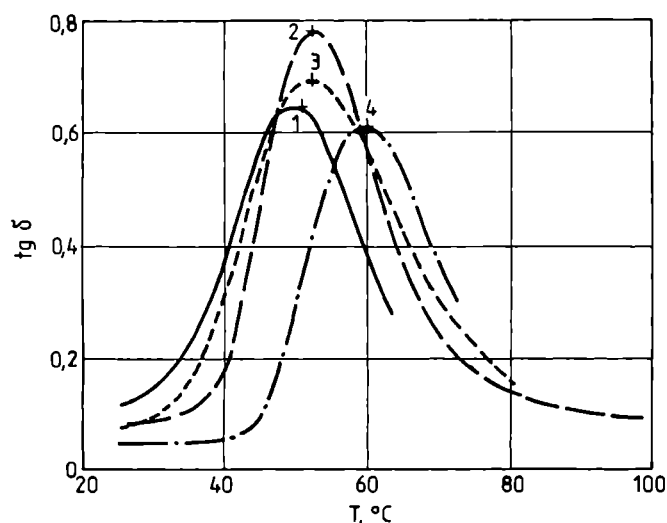
²⁾ Politechnika Śląska, Wydział Organizacji i Zarządzania, ul. Roosevelta 26—28, 41-800 Zabrze.

Mieszanki PVC z poszczególnymi oligoestrami przygotowaliśmy metodą rozpuszczalnikową.

W tetrahydrofuranie rozpuszczano PVC z dodatkiem oligoestru w stosunkach 95:5 lub 90:10 tak, by łączne stężenie PVC + oligoester wynosiło 10% m/v. Z rozтворów tych wylewano folie; niewygrzewane lub wygrzewane folie poddawaliśmy następnie ocenie wizualnej oraz badaniu metodami różnicowej kalorymetrii skaningowej (DSC) i DMA. Ocenialiśmy jednorodność optyczną oraz badaliśmy przemiany fazowe na podstawie pomiaru efektów cieplnych (DSC) i procesów relaksacyjnych (DMA).

Wyniki uzyskane metodą DSC wykazały, że układ PVC + DCBB jest niejednorodny, dlatego do dalszych badań wytypowano następujące układy PVC + DCBCB, PVC + DCBBCB oraz PVC + D2,4CBBCB zawierające 10% oligoestru. Charakteryzowane metodą DMA próbki folii o wymiarach $20 \times 3 \times 0,05$ mm mocowano między ramką a zastosowaną głowicą do rozciągania. Były one wstępnie rozciągane, a następnie oscylacyjnie obciążane (amplituda 23 μm , częstotliwość 10 Hz). Pomiary prowadzono w przedziale temperatury 20–120°C z szybkością ogrzewania 2 deg/min.

Na rysunku 1 przedstawiono przykładowe zależności od temperatury współczynnika stratności mechanicznej ($\text{tg } \delta$) folii PVC i mieszanin PVC/oligomer ciekłokrystaliczny wygrzewanych w temp. 62°C w ciągu 1 h. Oznaczone metodą DMA wartości temperatury zeszklenia (T_g) zawiera tabela 2.

Rys. 1. Zależność współczynnika stratności ($\text{tg } \delta$) od temperatury (T) folii PVC i mieszanin PVC/oligomer ciekłokrystaliczny = 90:10 (% m/v) wygrzewanych w ciągu 1 h w temp. 62°C [3]. Rodzaj oligomeru: 1 — D2,4CBBCB, 2 — bez oligomeru, 3 — DCBCB, 4 — DCBBCB

Fig. 1. Loss tangent ($\text{tg } \delta$) versus temperature (T) for PVC film and PVC/liquid crystalline oligomer mixtures = 90:10 (% w/v) annealed 1 hour at 62°C [3]. Type of oligomer: 1 — D2,4CBBCB, 2 — without oligomer, 3 — DCBCB, 4 — DCBBCB

Tabela 2. Oznaczone metodą DMA wartości temperatury zeszklenia (T_g) folii PVC i mieszanin PVC + ciekłokrystaliczny oligomer wygrzewanych w temp. 62°C lub 110°C [3]

Table 2. T_g values of films made of PVC and mixtures PVC + liquid crystalline oligomer, annealed at 62°C or 110°C, determined by DMA method [3]

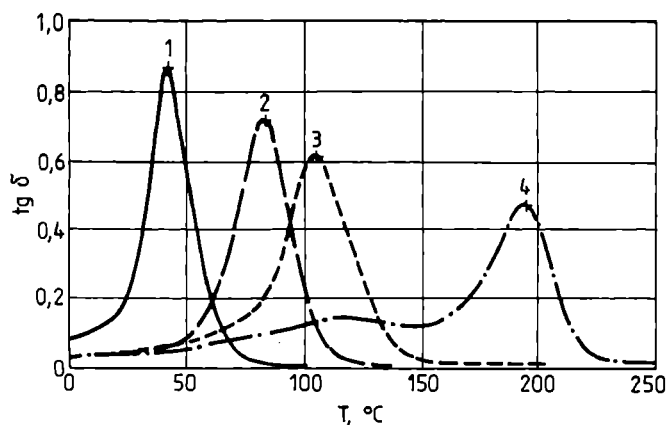
Próbka	T_g (°C) po wygrzewaniu w ciągu 1 h w temp.:	
	62°C	110°C
100PVC	51,8	83,7
90PVC/10DCBCB	52,0	78,9
90PVC/10DCBBCB	59,7	nie oznaczano
90PVC/10D2,4CBBCB	50,5	70,4

Modyfikacja PVC omawianymi oligomerami pozwala na uzyskanie mieszanin zarówno jednorodnych fazowo, jak i wykazujących separację mikrofaz. Zaobserwowano znaczny wzrost wartości T_g badanych mieszanin wygrzewanych w temp. 110°C w porównaniu z T_g mieszanin o takim samym składzie, lecz wygrzewanych w temp. 62°C. Obserwowane efekty można wytłumaczyć wzrostem uporządkowania struktury polimeru podczas wygrzewania, co jest potwierdzeniem istotnego wpływu historii termicznej próbki na wyniki analiz termicznych. W temperaturze pokojowej ten efekt plastyfikujący, praktycznie biorąc, nie wpływa na wartość modułu sprężystości [3].

NOWE MATERIAŁY STOMATOLOGICZNE

Monomery akrylanowe stanowią podstawę wielu nowych kompozytowych materiałów stosowanych obecnie w stomatologii (por. np. [4]). Wyniki badań tego rodzaju materiałów otrzymanych z monometakrylanów glikoli oligooksyetylenowych i alifatycznych diizocyjanianów przedstawiono w [5]. W pracy tej opisano syntezę trzech szeregów związków polimerowych o symbolu ogólnym OEGMMA/RDI. Pierwszy człon tego symbolu dotyczący monometakrylanów (OEGMMA) może oznaczać: HEMA — metakrylan hydroksyetylu, DEGMMMA — monometakrylan glikolu dietylenowego, TEGMMA — monometakrylan glikolu trietylenowego oraz TTEGMA — monometakrylan glikolu tetraetylenowego; drugi człon odnoszący się do diizocyjanianu może odpowiadać następującym związkom: diizocyjanian heksametylenowy (HMDI), diizocyjanian trimetyloheksametylenowy (TMDI), diizocyjanian izoformonu (IPDI).

Usieciowane układy metakrylanowo-uretanowe otrzymaliśmy w procesie polimeryzacji adduktów OEGMMA/RDI w obecności nadtlenu benzoilu. Z uzyskanych polimerów wycinano próbki o wymiarach $2 \times 5 \times 50$ mm i badano je metodą DMA (częstotliwość 1 Hz, szybkość ogrzewania 5 deg/min). Zarejestrowano zależności $\text{tg } \delta$ i momentu zachowawczego (E') od temperatury w zakresie od -10°C do 250°C. Taką zależność dotyczącą serii polimerów OEGMMA/IPDI przedstawia rys. 2. Wartości T_g wszystkich trzech serii zebrano w tabeli 3.

Rys. 2. Zależność współczynnika stratności ($\text{tg } \delta$) polimerów serii OEGMMA/IPDI od temperatury; rodzaj monometakrylanu (OEGMMA): 1 — TTEGMMA, 2 — TEGMMA, 3 — DEGMMA, 4 — HEMA [5]

Fig. 2. Loss tangent ($\text{tg } \delta$) versus temperature (T) for the polymers of OEGMMA/IPDI series; type of monomethacrylate (OEGMMA): 1 — TTEGMMA, 2 — TEGMMA, 3 — DEGMMA, 4 — HEMA [5]

T a b e l a 3. Wyznaczone metodą DMA wartości temperatury zeszklenia (T_g) spolimerizowanych układów OEGMMA/RDI [5]

T a b l e 3. T_g values of polymerized OEGMMA/RDI systems determined by DMA method [5]

OEGMMA	$T_g, ^\circ\text{C}$		
	HMDI	TMDI	IPDI
HEMA	138,96	147,99	194,09
DEGMMA	67,08	61,84	104,55
TEGMMA	32,63	19,64	82,68
TTEGMMA	-9,77	3,71	42,34

Analizując powyższe wyniki można zaobserwować zależność T_g od ciężaru cząsteczkowego oraz od chemicznej budowy wyjściowego adduktu. Wartość T_g rośnie we wszystkich seriach wraz ze zmniejszaniem ciężaru cząsteczkowego tego związku. Jeżeli założy się, że gęstość usieciowania q jest podobna w przypadku wszystkich badanych materiałów oznacza to, że z malejącym ciężarem cząsteczkowym adduktu sieć polimerowa staje się coraz bardziej sztywna.

Wiadomo, że metoda DMA w badaniach polimerów jest najczęściej wykorzystywana do oznaczania ich T_g . Technika ta pozwala też na uzyskanie wielu innych wartościowych informacji o strukturze polimeru, w tym polimeru usieciowanego. Na przykład, z wyników pomiarów E' w temperaturze przekraczającej T_g (w zakresie tzw. plateau plastycznego) możliwe jest określenie parametru charakteryzującego sieć, czyli średniego ciężaru cząsteczkowego odcinka łańcucha pomiędzy węzłami sieci (M_c). Wykorzystuje się do tego celu wzór łączący moduł E' i gęstość materiału polimerowego (ρ w $\text{g} \cdot \text{cm}^{-3}$) [6]:

$$M_c = \frac{2R \cdot T \cdot \rho}{E'} \quad (1)$$

gdzie: R — uniwersalna stała gazowa, T — temperatura (K), E' — moduł zachowawczy w temperaturze wyższej od T_g (zwykle o 30–50 K) (MPa).

W przypadku polimerów usieciowanych oprócz łańcuchów głównych mamy do czynienia z siecującymi łańcuchami bocznymi. Jeżeli przez m_w oznaczymy ciężar cząsteczkowy powtarzającej się jednostki (meru), to gęstość usieciowania q określa się za pomocą następującej zależności [7]:

$$q = \frac{m_w}{M_c} \quad (2)$$

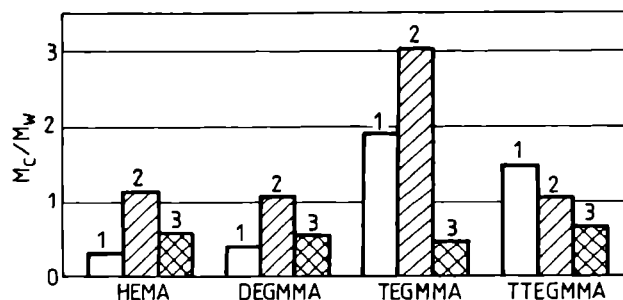
T a b e l a 4. Wartości parametru M_c sieci spolimerizowanych alifatycznych uretanometakrylanów wraz z innymi wielkościami charakteryzującymi te sieci [5]^{a)}

T a b l e 4. Net parameter M_c values and another parameters characterizing the polymerized aliphatic urethane methacrylates networks [5]^{a)}

Próbka	ρ g/cm^3	T_2 K	E'_2 MPa	M_c g/mol	m_w g/mol
HEMA/HMDI	1,280	473	108	139,8	428,5
DEGMMA/HMDI	1,243	407	59	213,9	516,6
TEGMMA/HMDI	1,234	338	9	1155,9	608,7
TTEGMMA/HMDI	1,229	303	9	1032,0	693,8
HEMA/TMDI	1,236	463	26	549,0	470,6
DEGMMA/TMDI	1,231	378	19	610,9	558,7
TEGMMA/TMDI	1,212	323	5	1952,9	646,8
TTEGMMA/TMDI	1,321	333	14	783,7	734,9
HEMA/IPDI	1,390	508	62	284,1	482,6
DEGMMA/IPDI	1,200	433	41	316,1	570,7
TEGMMA/IPDI	1,270	403	42	304,0	658,8
TTEGMMA/IPDI	1,230	353	22	492,3	746,9

^{a)} ρ — gęstość próbki, T_2 — temperatura plateau plastycznego, E'_2 — moduł zachowawczy w temp. T_2 , m_w — ciężar cząsteczkowy meru.

Wartość stosunku M_c/m_w , rozumiana jako liczbowo średni stopień polimeryzacji odcinka łańcucha występującego pomiędzy węzłami sieci jest ważnym parametrem charakteryzującym sieć polimerową [5]. Wartości

Rys. 3. Zależność M_c/m_w serii usieciowanych układów metakrylanowo-uretanowych od ich budowy chemicznej; rodzaj uretanu: 1 — HMDI, 2 — TMDI, 3 — IPDI [5]

Fig. 3. M_c/m_w ratio of series of crosslinked methacrylate — urethane systems as a function of their chemical structure; type of urethane: 1 — HMDI, 2 — TMDI, 3 — IPDI [5]

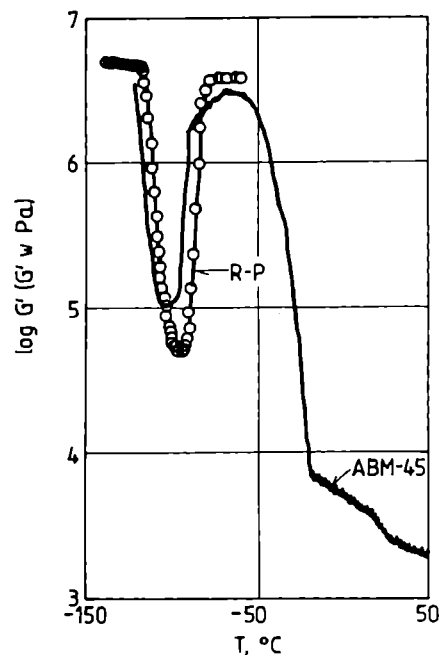
M_c trzech serii badanych materiałów polimerowych obliczono na podstawie wartości modułu E' wyznaczonych metodą DMA oraz ich gęstości (określonej doświadczalnie). Wartości te wraz z innymi wielkościami charakteryzującymi usieciowane addukty OMGMA/RDI zawiera tabela 4. Z zależności M_c/m_w od struktury polimeru wynika, że poszczególne polimery mogą się znacznie różnić gęstością usieciowania (rys. 3). Wyraźnie najmniejszą wartością q charakteryzuje się układ TEGMMA/TMDI. Przedstawione tu wyniki mogą być bardzo przydatne w doborze materiałów dentystycznych.

WYBRANE KOMPOZYCJE SILOKSANOWE

Kompozycje polisiloksanowe używane do tłumienia uderzeń i drgań mechanicznych znajdują zastosowanie m.in. w zderzakach wagonów kolejowych [8]. Mają one charakter wieloskładnikowych cieczy wykazujących w normalnych warunkach właściwości lepkosprężyste stopionych termoplastów [9, 10]. Podczas powolnego obciążania, np. tylko własną masą, kompozycje te rozplývają się, natomiast pod obciążeniem udarowym zachowują się jak ciało sprężyste. Ze względu na ich złożone zachowanie w badaniach właściwości reologicznych, ważne jest dokładne określenie zakresu stosowanych odkształceń.

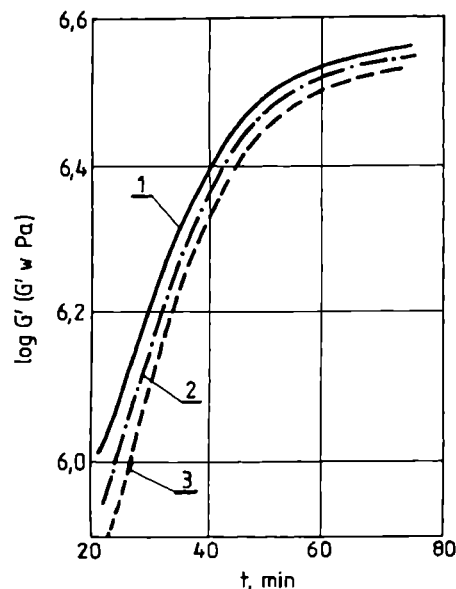
Analizy termomechaniczne past polisiloksanowych prowadziliśmy w reometrze torsyjnym, który stanowi integralną część aparatu DMTA MkII i jest wyposażony w głowicę skręcającą; głowica ta służy do umieszczenia próbki w postaci pasty pomiędzy równoległymi płytkami. W badaniach stosowaliśmy liniowy program wzrostu temperatury (2 deg/min) w zakresie od -150°C do 100°C . Prowadzono również pomiary zmian modułu zachowawczego podczas skręcania (G') i współczynnika stratności $\text{tg } \delta$ (w odniesieniu do pięciu wartości częstotliwości odkształceń w przedziale od 0,2 Hz do 100 Hz z jednoczesnym zachowaniem stałej temperatury). Właściwości reologiczne kompozycji polisiloksanowych w stanie stałym i ciekłym oznaczano w przypadku odkształceń wynoszących ok. 0,2%, co odpowiadało liniowemu zakresowi charakterystyki materiału [10]. Badaliśmy kompozycję „Polastosil ABM-45” (produkcji krajowej) i pastę R-P firmy Rhone-Poulenc.

Rysunek 4 przedstawia wyniki pomiarów G' badanych produktów. W przypadku kompozycji zaobserwowano więc występowanie wyraźnego minimum modułu G' w temp. ok. -90°C . Wiąże się to z przemianą kinetyczną układu [9, 10]. Kompozycję „Polastosil” poddawaliśmy w stałej temperaturze -90°C odkształceniom torsyjnym różnej częstotliwości (rys. 5). Następowo ciągle zwiększanie się modułu G' aż do osiągnięcia wartości równowagowej po ok. 80 min.

Rys. 4. Zależność modułu zachowawczego (G') od temperatury (T) pasty R-P oraz kompozycji „ABM-45” (częstotliwość odkształceń — 1 Hz [9]); O — punkty doświadczalne dotyczące pasty R-P

Fig. 4. Storage modulus (G') versus temperature (T) for R-P paste and „ABM-45” composition (strain frequency — 1 Hz [9]); O — experimental points concerning R-P paste

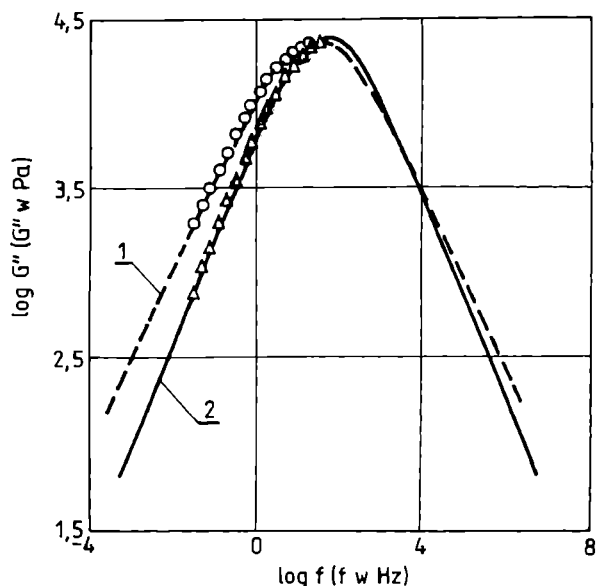
Rys. 5. Zależność modułu (G') kompozycji „Polastosil ABM-45” od czasu (t) w warunkach stałej temperatury (-90°C) i zmiennej częstotliwości [9]

Fig. 5. Storage modulus (G') of „Polastosil ABM-45” composition versus time (t) at constant temperature (-90°C) and changing frequency [9]

Do opisanía właściwości lepkosprężystych kompozycji w zakresie temperatury dodatniej wykorzystaliśmy więc zależność Cole-Cole'a [11]:

$$G^* = G'_\infty - \frac{G'_\infty - G'_0}{1 + (i\omega\tau_0)^\beta} \quad (3)$$

gdzie: G^* — moduł zespolony, G'_0 — składowa rzeczywista modułu w obszarze małej częstotliwości, G'_∞ — składowa rzeczywista modułu w obszarze dużej częstotliwości, ω — częstotliwość odkształceń, τ — czas relaksacji, β — parametr o wartości z przedziału (0—1), i — $\sqrt{-1}$.

Rys. 6. Zależność modułu strat (G'') od częstotliwości odkształceń (f) pasty R-P i kompozycji „ABM-45” w temp. 25°C [9]: 1 — R-P, 2 — ABM-45

Fig. 6. Loss modulus G'' versus strain frequency (f) for R-P paste and „ABM-45” composition at 25°C [9]: 1 — R-P, 2 — ABM-45

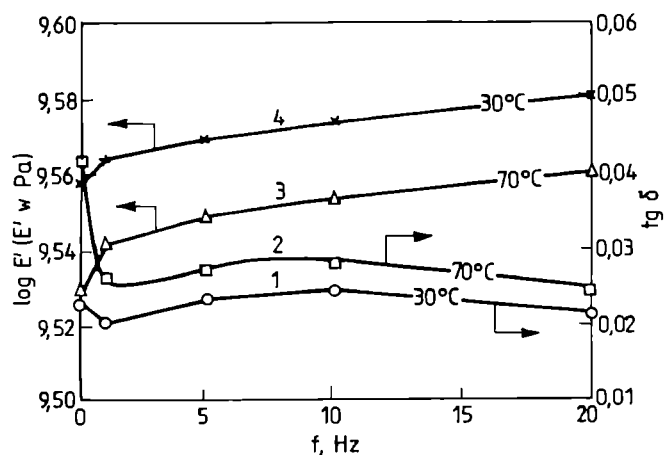
Na rysunku 6 przedstawiono wykresy Cole-Cole'a modułu strat G'' w funkcji częstotliwości dotyczące kompozycji „Polastosil ABM-45” i pasty R-P oznaczone w temp. 25°C. Zatem oba produkty podobnie absorbują drgania o częstotliwości większej od ok. 100 Hz, natomiast pasta R-P lepiej tłumi drgania o mniejszej częstotliwości.

PRZESZCZEPY KOSTNE

Przeszczepy kostne, aczkolwiek powszechnie stosowane w ortopedii i chirurgii kostnej, różnią się jednak pod względem właściwości mechanicznych od kości świeżych. Istotne jest zatem poznanie wpływu metod konserwujących kości na właściwości mechaniczne przeszczepów [12]. Najczęściej stosowane do tego celu metody to zamrażanie i liofilizacja. Przeszczepy mrożone przechowuje się w temp. -70°C. Liofilizacja polega na zamrożeniu, a następnie odparowaniu wody pod zmniejszonym ciśnieniem w ciągu 24 h. Na tym etapie kość traci ok. 70% zawartej w niej wody, co powoduje

zmniejszenie się jej masy o ok. 16%. W obu metodach przeszczepy napromieniowuje się następnie promieniowaniem γ (dawka 24 kGy) w celu wyjałowienia.

Tkankę zbitą kości można traktować jako naturalny, złożony polimer, w którym sieć podstawową tworzą włókna kolagenowe z wbudowanymi kryształami hydroksyapatytów powodującymi jej dużą twardość i wytrzymałość. Wykorzystując metodę DMA określaliśmy właściwości mechaniczne kości w szerokim zakresie częstotliwości odkształceń i temperatury. Badano próbki wykonywane ze zbitej części kości udowych, które konserwowano w wyniku liofilizacji lub mrożenia. Próbki do badań miały postać beleczek o wymiarach $45 \times 10 \times 1$ mm; poddawano je zginaniu dwuosiomemu w ustalonej temperaturze: 30, 40, 70 lub 80°C oraz w warunkach różnej częstotliwości odkształceń w zakresie 0,01—20 Hz. Technika DMA pozwoliła na określenie zależności wartości logarytmu E' i $\text{tg } \delta$ od częstotliwości odkształcenia próbek kości mrożonych i liofilizowanych w różnej temperaturze. Rysunek 7 przedstawia przykład odpowiednich zależności $\text{tg } \delta$ i E' napromieniowanej kości liofilizowanej.

Rys. 7. Zależność tangensa współczynnika stratności ($\text{tg } \delta$, krzywe 1 i 2) oraz logarytmu modułu zachowawczego (E' , krzywe 3 i 4) napromieniowanej kości liofilizowanej od częstotliwości odkształceń w ustalonej temperaturze: 30°C — krzywe 1 i 4, lub 70°C — krzywe 2 i 3 [12]

Fig. 7. Loss tangent ($\text{tg } \delta$, curves 1 and 2) and log of storage modulus (E' , curves 3 and 4) of irradiated lyophilized bone as functions of strain frequency at constant temperature: 30°C — curves 1 and 4, or 70°C — curves 2 and 3 [12]

Badania wykazały zatem istotny wpływ częstotliwości na mechaniczne właściwości przeszczepów kostnych. Ze wzrostem częstotliwości zwiększa się $\log E'$ natomiast maleje $\text{tg } \delta$, przy czym w obydwu przypadkach największe zmiany następują w obszarze małej częstotliwości. Okazało się, że charakter tych zmian jest niezależny od metody konserwacji kości, natomiast $\text{tg } \delta$

jest większy średnio o 30% w przypadku kości mrożonej w porównaniu z kością liofilizowaną. Podwyższenie temperatury pociąga za sobą zwiększenie wartości $\tan \delta$ i zmniejszenie E' przeszczepów konserwowanych objęta metodami.

PODSUMOWANIE

Z przedstawionych przykładów zastosowania DMA wynika znaczna uniwersalność tej metody oceny przydatnej zarówno w medycynie (stomatologia i ortopedia) lub w konstrukcjach pojazdów, jak i w wielu innych dziedzinach użytkowania tworzyw. Za jej pomocą można w wiarygodny sposób określić możliwości wykorzystywania nowoczesnych materiałów do najróżniejszych zastosowań, co znajduje odzwierciedlenie w coraz liczniejszych doniesieniach literaturowych.

LITERATURA

1. Wetton R. E., Marsh R. D. L.: *Termochim. Acta* 1991, 175, 1.
2. Wetton R. E., de Blok R., Corish P. J.: *Polimery* 1990, 35, 163.

3. Majnusz J., Barszczewska I., Spęzek W., Kurcok M., Szweczyk P.: *Prace Naukowe Inst. Techn. Org. i Tworzyw Sztucznych Politechniki Wrocławskiej*, Wrocław 1997, 46, 131.
4. Lindén L.-Å., Jakubiak J.: *Polimery* 2001, 46, 590.
5. Barszczewska-Rybarek I., Gibas M., Kurcok M.: *Polymer* 2000, 41, 3129.
6. Hill L. W.: *J. Coat. Techn.* 1992, 64, 29.
7. Alger M. S. M.: „*Polymer Science Dictionary*”, Elsevier, Londyn & Nowy Jork 1989, str. 93 i 281.
8. Maciejewski J.: *Polimery* 1992, 37, 504.
9. Śmigasiewicz S., Gałęź R., Kurcok M.: *Materiały Konferencji „Polimery i Kompozyty Konstrukcyjne”*, Ustroń 1998, str. 149—154.
10. Śmigasiewicz S., Gałęź R., Kurcok M.: *Appl. Mechanics Eng.* 1999, 4, 319.
11. Boettcher C. J. F., Bordevijk P.: „*Theory of Electric Polarization*”, t. II, Elsevier, Amsterdam 1978.
12. Grzegorzczyn S., Kurcok M., Turczyński B., Młynarski J.: *Materiały Sympozjum „International Polymer Seminar”*, Gliwice 1997, str. 259—262.

Otrzymano 1 VIII 2001 r.

W kolejnym zeszycie ukazać się następujące artykuły:

- Żyjąca polimeryzacja jonowa
- Polietylen liniowy małej gęstości
- Metody szczepienia polietylenu związkami polarnymi
- Użycie programu „Solver” w programie „Excel” do rozwiązania równania opisującego skład kopolimeru w modelach kopolimeryzacji uwzględniających wpływ ostatniego meru lub przedostatniego meru (*wersja angielska*)
- Segmenty sztywne polieterouretanów kondensacyjnych
- Stabilizacja polietylenu dwuskładnikowym układem stabilizującym (*wersja angielska*)
- Reologiczne i termiczne właściwości żywic epoksydowych otrzymywanych z epichlorohydryny oraz *m*- lub *p*-aminofenolu, utwardzanych trietylenotetraaminą (*wersja angielska*)
- Wytrzymałość doraźna i długotrwała oraz pełzanie kleju „Epidian 57”
- Współczynniki szybkości reakcji jako funkcje czasu podczas efektu następczego fotoinicjowanej polimeryzacji sieciującej – *Komunikat szybkiego druku (wersja angielska)*
- Termiczne właściwości kopolimerów estrowo-amidowych zawierających ugrupowania cykliczne w oligoamidowym segmencie giętkim – *Komunikat szybkiego druku (wersja angielska)*